

عنوان مقاله :

تجربه آموزشی

۳۳ کلید طلایی برای معلمان خلاق در فرایند یاددهی و

یادگیری

تهیه و تنظیم : کریم عباسی اول

کارشناس ارشد روان شناسی تربیتی

مقدمه (Introduction)

در میان موجودات، آن چه انسان را از دیگران متمایز ساخته و او را اشرف مخلوقات کرده است، داشتن قوه ی ابتکار و درک کلیات است. زندگی انسان در طول تاریخ هرگز از تفکر و اندیشه خالی نبوده است. اما چیزی که مهم است و ابعاد مؤثر این تفکر را وسعت می بخشد پویایی اندیشه است. رایج ترین تعریفی که محققین از خلاقیت داشته اند عبارت است از: ایجاد طرحی جدید با ارزش و متناسب. واژه نامه ها و دایره المعارف های روان شناسی و تعلیم و تربیت نیز تعاریف متعددی از خلاقیت به عمل آورده اند. وبر (۱۹۸۵) خلاقیت را چنین تعریف می کند: اصطلاح خلاقیت برآن فرآیند های ذهنی دلالت دارد که به راه حل ها، ایده ها، مفهوم سازی، اشکال هنری، نظریه های منحصر به فرد و جدید منجر می شود. گیلفورد (۱۹۶۲) معتقد است خلاقیت مجموعه ای از توانایی ها و خصیصه هاست که موجب تفکر خلاق می شود. تایلور (۱۹۸۹) خلاقیت را شکل دادن به تجربه ها در سازمان بندی های تازه می داند (حسینی، ۱۳۷۷).

آموزش و یادگیری ضمن ارتباط بسیار نزدیک با یکدیگر، دو فرآیند مستقلند. معلم یادگیری را تسهیل می کند ولی هر یادگیرنده ای مسئول یادگیری خود است. در واقع معلم روش یادگیری را آموزش می دهد نه صرفاً موضوع درسی را. موفقیت در امر آموزش به عواملی چون معلم، وسایل آموزشی و یادگیرنده و تعامل آنها با یکدیگر مربوط است (کدیور، ۱۳۸۲).

نقش معلم خلاق در فرایند یاددهی - یادگیری Creative teacher's role in

Teaching – learning process مهم ترین نقش را در آموزشگاه و نظام آموزشی ایفا می کند. چگونگی عملکرد دانش آموز تا حدود بسیاری به رفتار معلم وابسته است. روابط عاطفی معلم و دانش آموز، چگونگی نگرش معلم به خلاقیت و دانش آموز خلاق، نقش الگویی او و روابط یاددهی - یادگیری همه در پرورش خلاقیت دانش آموزان تأثیری به سزا دارند. گیچ و برلاینر (۱۹۸۴) در این باره می گویند: معلمان باید شرایطی فراهم نمایند که موجب تقویت رفتار خلاق گردد. آن ها باید فرصت هایی برای بهره گیری از تفکر خلاق دانش آموزان در مدرسه ایجاد کنند. بلوم (۱۹۸۷) نیز

معتقد است که معلمان باید پروژه هایی تهیه کنند که مستلزم تفکر دانش آموزان در مدرسه باشد. اعتقاد و آمادگی معلمان برای پذیرش مطالب و مسایل جدید نقش بسیار مهمی در پرورش تفکر خلاق دارد (میر افضل ، ۱۳۷۱).

شاید مهم ترین دغدغه و سؤال هر معلم این است که چگونه می توان یادگیری مطالب درسی را مؤثرتر ساخت. نویسنده بر این باور است که آنچه برای معلم در امر آموزش اهمیت دارد، شناخت یادگیرنده و تسهیل یادگیری برای یادگیرنده است. بنابراین آموزش را نمی توان به سلیقه شخص معلم واگذار کرد، به همین جهت در این مقاله به یک تجربه آموزشی **که می تواند به خلاق بودن معلم در فرایند یاددهی - یادگیری** کمک کند اشاره می شود:

۱- تسلط معلم بر مطلب درسی Teacher Mastery of course content: هر قدر معلم بر ماده درسی خود مسلط باشد مثلاً از حفظ بداند که در کل کتاب چه سر فصل هایی است، در هر فصل چه مطالبی وجود دارد و هر صفحه دارای چند پاراگراف و چند سطر می باشد علاوه بر آنکه در دانش آموزان نفوذ ایجاد می کند، تدریس خود را پربار می سازد.

۲- رعایت عدالت بین فراگیران Fairness between learners : معلم باید نمره هر دانش آموز را براساس ملاک های از پیش تعیین شده به خود آن دانش آموز بدهد، لذا معلم لازم است هر چیزی را در جای خود قرار دهد.

۳- انتظارات خود را بیان کنید Express Expectations of your own: در آغاز سال تحصیلی خواسته های خود را برای دانش آموزان مطرح کنید، بیان این انتظارات یک چهارچوب و قالبی برای دانش آموزان ایجاد می کند تا بر اساس آن عمل کنند.

۴- با تک تک دانش آموزان ارتباط برقرار کنید Communicate with individual students : برقراری رابطه با دانش آموز نه تنها باعث ایجاد صمیمیت و همدلی میشود بلکه موجب رفع مشکلات آموزشی و اخلاقی و رعایت تفاوت های فردی می شود.

۵- از وضع جسمی و روحی دانش‌آموزان خود آگاه شوید Their students aware of the physical and mental condition: برخی دانش‌آموزان ممکن است ناراحتی جسمی یا روانی داشته باشند، لذا لازم است معلم از وجود این گونه ناراحتیها آگاهی یافته و در صورت لزوم آنها را به پزشک مربوطه ارجاع دهد.

۶- برای خود طرح درس روزانه و سالانه داشته باشید For your daily lesson plans and have an annual: داشتن طرح درس نه تنها باعث تسلط معلم بر موضوع درسی می‌شود بلکه باعث احاطهٔ بیش تر معلم بر کلاس درس می‌شود.

۷- با روش های گوناگون تدریس آشنا شوید Become familiar with the various methods of teaching: استفاده از یک شیوهٔ خاص تدریس مانند سخنرانی دانش‌آموزان را به زودی کسل می‌کند، لذا معلم باید با شیوه‌های متفاوت تدریس آشنا شود و بر حسب مورد از هر یک از آنها استفاده کند.

۸- با قاطعیت برخورد کنید Decisively Ideal: برخی دانش‌آموزان بنا به دلایلی رفتارهای ناشایست اخلاقی از خود نشان می‌دهند مانند لگد زدن به دیگری، دشنام گفتن و ... ، در این گونه موارد نباید معلم بی تفاوت بماند بلکه باید قاطعانه مورد را دقیقاً بررسی کند.

۹- خوش خلق و خوش رفتار باشید Be kind and well-behaved: اولین برخورد برای دانش‌آموزان بسیار مهم و مؤثر می‌باشد، لذا لازم است معلمان در آغاز تحصیلی از خود خوش برخوردی نشان دهند تا ذهنیت مثبتی در دانش‌آموزان ایجاد کنند.

۱۰- انعطاف پذیر باشید Be flexible: نباید معلمان خود را در چارچوب یک برنامهٔ کاری مشخص قرار بدهند، بنا به دلایلی مانند ایام تعطیلی مناسبت ها، برنامه‌های فرهنگی و ... ، لازم می‌آید مواقعی که کارها مطابق انتظارات پیش نمی‌رود، معلمان خود را از آن قالب مشخص بیرون آورند.

۱۱- سعی کنید به شیوهٔ مستقیم یا غیر مستقیم از وضعیت خانواده (والدین) دانش‌آموزان اطلاعاتی حاصل کنید Try a direct or indirect way of the family (parents) Students :

sure information در صورتی که معلم از میزان تخصصیات، میزان درآمد، شغل و تعداد فرزندان والدین دانش‌آموز شناخت حاصل کند، از یکسو باعث ایجاد هم‌نوایی با دانش‌آموز و از سوی دیگر موجب پیشرفت تحصیلی دانش‌آموز می‌شود.

۱۲- از آخرین اطلاعات و یافته‌ها در رشته تخصصی خود آگاهی یابید The latest information and

findings in the field of specialized knowledge and access: تعهد و تخصص دو روی یک سکه‌اند. پیشرفت تکنولوژیکی علوم و فنون روز ایجاب می‌کند که معلمان از آخرین یافته‌ها در رشته تحصیلی خود آگاهی یابند. انتقال این اطلاعات به دانش‌آموزان موجب می‌شود که دانش‌آموزان، معلم را آگاه و باسواد شمرده و از کلاس درس لذت ببرند.

۱۳- پاسخ سوالی را که نمی‌دانید، نگوئید. Who do not know the answer, do not tell

گاهی برخی دانش‌آموزان سؤالات درسی و یا حتی غیر درسی می‌پرسند، اگر معلم پاسخ سؤال مورد نظر را نداند، در این صورت با صراحت جواب «نه یا نمی‌دانم» گفتن بهتر از آن است که به دانش‌آموزان اطلاعات نادرست انتقال داده شود، از سوی دیگر این امر صداقت معلم را بیشتر نمایان می‌کند.

۱۴- با شیوه‌های مطالعه آشنا شوید Become familiar with methods of study: برخی

دانش‌آموزان تنها از یک شیوه مطالعه استفاده می‌کنند و همین امر در دراز مدت ممکن است موجب کاهش انگیزه دانش‌آموز شود، لذا لازم است دانش‌آموزان بوسیله معلمان خود با روش‌های گوناگون مطالعه آشنا شوند. معلمان در این زمینه می‌توانند منابعی را برای دانش‌آموزان معرفی کنند.

۱۵- با علاقه وارد کلاس شوید With classes that interest you: با لبخند و گشاده‌رویی وارد

کلاس شوید نه با ترش‌رویی. این امر باعث ایجاد علاقه در دانش‌آموزان شده و شور و شوق فراوانی برای شنیدن و مطالعه ایجاد می‌کند.

16- **توجه دانش‌آموزان را به خود جلب کنید** Attracted the attention of students. با گفتن

کلماتی مثل دقت کنید، این مطلب مهم است، زیر این سطر خط بکشید، این مطلب در زندگی شما کاربرد بیش تری دارد و ... می‌توان توجه دانش‌آموزان را به درس و کلاس بیش تر متمرکز نمود.

17- **شیوه کاری (تدریس) خود را ارزیابی کنید** Ways of working (teaching) test your

هر معلمی لازم است از نقاط قوت و ضعف خود آگاهی یابد و روزانه شیوه تدریس خود را ارزیابی کند.

18- **به دانش‌آموزان اجازه انتقاد سالم و پیشنهاد مفید را بدهید** Allowing students to healthy

criticism and helpful suggestions to give: هر گونه پیشرفت در سایه انتقاد سالم و یا پیشنهاد مفید حاصل می‌شود. لذا لازم است معلمان به دانش‌آموزان خود بگویند و از آنها بخواهند هر گونه انتقاد سالم و یا پیشنهاد مفیدی دارند مطرح کنند.

19- **در صورت لزوم منابع جانبی برای دانش‌آموزان معرفی کنید** Tell the necessary

resources for students: همانگونه که استفاده از وسایل کمک آموزشی به فهم بهتر مطالب درسی کمک مؤثری می‌کند، استفاده از منابع جانبی نیز در برخی اوقات به درک بیشتر مفاهیم درسی کمک می‌کند.

20- **رفتارهای متفاوت دانش‌آموزان را زیر نظر بگیرید** Consider the different

behaviors of students: به گفته شهید رجایی، معلمی شغل نیست، عشق و هنر است. لذا این عشق و هنر ایجاب می‌کند که هر معلمی برای نیل به هدف غایی پاسخ مقتضی و مناسب به رفتارهای مختلف دانش‌آموزان بدهد. (ر، ک: ماهنامه تربیت، اسفند ۸۳، ص ۵۷)

21- **بر مشارکت گروهی دانش‌آموزان تاکید کنید** Emphasize to students on group

participation: امروزه بیشتر از روشهای فعال و نوین تدریس استفاده می‌شود، استفاده از این شیوه‌ها ایجاب می‌کند که همه دانش‌آموزان در فرآیند یاددهی - یادگیری مشارکت همه جانبه داشته باشند.

۲۲- نظارت بر تکالیف و وظایف دانش‌آموزان Monitoring duties and responsibilities of students

این کار معلم باعث می‌شود که وی از درک درست دانش‌آموزان نسبت به آنچه از آنها خواسته است، مطمئن شود. در عین حال این روش، بهترین راه برای ارزیابی میزان درگیری در یادگیری و توجه و ادراک دانش‌آموزان کلاس است.

23- تغییر فراگیر Changing of Learner: تدریس تنها زمانی مؤثر شناخته می‌شود که در

رفتار و احساس دانش‌آموزان تغییر ایجاد شود.

24- ایجاد سازندگی در تدریس Building construction in teaching: لازم است معلم از

تجربیات قبلی خود استفاده کرده و جملات جدیدی را بیان کند.

25- پرهیز از تک محوری Avoiding uniaxial: نباید معلم اولین و آخرین حرف را در کلاس

بزند، به عبارت دیگر معلم باید از خود محور بودن خارج گردد.

۲۶ - گوش شنوا داشتن Ear Listening to Have: لازم است معلم برحرف های دانش

آموزان خود گوش فرا دهد و حرفهای بین دانش آموزی را موقع حضور در کلاس بشنود.

27- ارائه سؤالات باز Providing open-ended questions: لازم است معلم سؤالات

گسترده پاسخ و حداقل کوتاه پاسخ را از دانش آموزان بپرسد تا بدین وسیله تفکر خود را به کار اندازند.

28- اختصاص فرصت برای پاسخ به سؤالات دانش آموزان Assign students the opportunity to

answer questions: متناسب با نوع موضوع و سؤال معلم می‌بایستی چند دقیقه ای را برای

پاسخگویی به سؤالات اختصاص دهد.

29- استفاده از مثال های ساده برای تفهیم مطالب درسی : Use a simple example to

understand course material در برخی موارد لازم می‌آید معلم از مثال های عینی

زندگی برای روشن ساختن موضوع استفاده کند و این موجب تدریس مؤثر می‌گردد.

30 - فراهم کردن زمینه تجربیات فردی دانش آموزان : Providing experiences of individual students

individual students لازم است معلم حین تدریس از آموخته های قبلی دانش آموزان استفاده کند تا بدین وسیله تدریس خود را مؤثر سازد.

31- معلم در نقش پژوهشگر و اقدام پژوهی The role of the researcher and teacher

action: معلم در آزمایشگاه واقعی علوم تربیتی کار می کند. معلم همواره با انسان ها مواجه است، باید مسائل انسان ها را بشناسد، علت یابی کند و راه مناسب را بیابد. این نقش مستلزم آن است که معلم اقدام پژوهی باشد و نقش پژوهشگری را به عهده گیرد، در تولید علم و پژوهش های کاربردی مشارکت کند و به فعالیتهای پژوهشی مانند مشاهده، مصاحبه، پرسشنامه و اجرای آزمون های گوناگون بپردازد. معلم اقدام پژوهی می تواند به رشد و توسعه فعالیت های پژوهشی کمک کند.

32- معلم در نقش مدیر آموزشی Director of Teacher Education: رهبری و اداره یک

کلاس برای معلم نقش دیگری را به ارمغان می آورد و آن مدیریت کلاس است. فراهم کردن شرایط مناسب یادگیری، برقراری نظم و ترتیب و اداره کلاس به منزله یک گروه اجتماعی جزو مهم ترین وظایف معلم محسوب می شود. در هر حال معلم خلاق فردی است که دچار خود کم بینی و خود بزرگ بینی نشود و در محبت ورزیدن به دانش آموزان حد تعادل را رعایت کند.

33- معلم در نقش کاربر فناوری آموزشی The teacher's role in educational technology: تهیه

و تنظیم مواد آموزشی و کمک آموزشی، کاربرد فناوری و تکنیک های گوناگون برای تدریس موجب می شود معلم نقش یک نو آفر آموزشی را ایفا کند. معلم در این نقش می تواند از مجموعه های رایانه ای، کلاس های هوشمند، پروژکتور، سی دی های آموزشی، اسلاید های آموزشی و پاور پوینت برای ارتقای تدریس و اعتلای برنامه های درسی بهره مند شود. در صورتی که معلم اطلاعات خود را به روز کند و از جدیدترین نوارهای آموزشی استفاده کرده و از یافته های جدید محققان متناسب با موضوع تدریس خود استفاده کند تدریس خود را مؤثر ساخته است.

نتیجه گیری Conclusion

رایج ترین تعریفی که محققین از خلاقیت داشته اند عبارت است از: ایجاد طرحی جدید با ارزش و متناسب. خانواده به عنوان بنیادی ترین عنصر در شکل گیری خلاقیت تلقی می شود. اگر خانواده، فرصت های لازم را برای سؤال کردن، تجربه کردن و کنجکاوی کودکان فراهم کند، زمینه لازم برای رشد و تقویت خلاقیت ایجاد می شود. معلم مهم ترین نقش را در آموزشگاه و نظام آموزشی ایفا می کند. چگونگی عملکرد دانش آموز تا حدود بسیاری به رفتار معلم وابسته است. روابط عاطفی معلم و دانش آموز، چگونگی نگرش معلم به خلاقیت و دانش آموز خلاق، نقش الگویی او و روابط یاددهی - یادگیری همه در پرورش خلاقیت دانش آموزان تأثیری به سزا دارند.

معلمان سهم و نقش بیش تری در تحقق هدفهای نظام بر عهده دارند. اندیشه های نو هر نظام آموزشی در صورتی تحقق می یابد که خود معلمان در شناخت مشکلات فرآیند یاددهی و یادگیری و در حل آنها از موارد سی و سه گانه به طور آگاهانه اقدام نمایند.

منابع و مراجع (References)

- ۱- حسینی، افضل السادات: مقاله ی خلاقیت چیست و مدرسه چه نقشی در پرورش آن دارد. ۱۳۷۷. مجله ی روان شناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران. س سوم. ش ۱-۴. ۱۳۷۷. ص ۷۱-۵۲.
- ۲- عباسی اول. کریم. ۱۳۸۳. نحوه تأثیر مدیریت معلم در جریان یاددهی = یادگیری. تربیت. ماهنامه پرورشی وزارت آموزش و پرورش. سال بیستم. شماره ۶. صص ۵۶ تا ۶۱.
- ۳ - عباسی اول. کریم: ۲۰ کلید موفقیت معلم. رشد تکنولوژی آموزشی. ماهنامه ی آموزشی. تحلیلی و اطلاع رسانی سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی وزارت آموزش و پرورش. دفتر انتشارات کمک آموزشی. دوره بیست و ششم. شماره ۲۱۶. اردیبهشت ماه. صص ۶-۴.
- ۴ - کدیور. پروین. ۱۳۸۲. روان شناسی تربیتی. تهران. انتشارات سمت.
- ۵ - میرافضل. فاطمه: نقش معلم در پرورش خلاقیت. ۱۳۷۱. مجله ای استعدادهای درخشان س اول. ش ۳. پاییز. ص ۲۶۰-۲۵۲.